

บทที่ 8

การวัดและประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

การวัดและประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นอีกมิติหนึ่งของกระบวนการดำเนินงานทางสุขศึกษา ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ กิจกรรมหรือการดำเนินงาน และการวัดและประเมินผล ซึ่งการวัดและประเมินผลเป็นการแสดงถึงความสำเร็จของการดำเนินงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานทางสุขศึกษา สำหรับนักสุขศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในบทนี้จะขอกล่าวถึง หลักของการวัดและประเมินผล วิธีการประเมินผล กระบวนการประเมินผล เครื่องมือในการวัดผล ตลอดจนการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

8.1 ความหมายของการวัดและประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล โครงการทางสุขศึกษา จึงขอกล่าวถึงความหมายดังนี้

8.1.1 ความหมายของการวัดผลโครงการทางสุขศึกษา

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2557) กล่าวว่า การวัดผล คือ การวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือ เพื่อให้ได้ผลการประเมินเป็นเชิงปริมาณหรือค่าตัวเลข

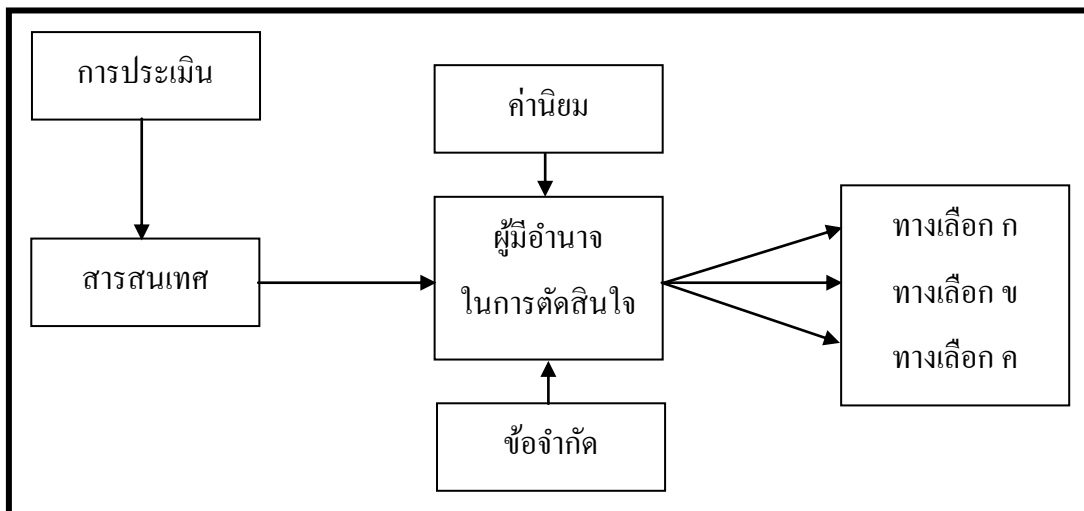
สมชาย รัตนทองคำ (2557) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การวัดคุณลักษณะของบุคคลจากผลของการตอบคำถามในแบบทดสอบตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อแสดงคุณค่าเชิงปริมาณหรือตัวเลขที่วัดได้

สรุปได้ว่า การวัดผลโครงการทางสุขศึกษา หมายถึง กระบวนการหาปริมาณผลงานทางสุขศึกษา โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง ผลจากการวัดจะออกมาเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ เช่น นายณัฐสูง 180 เซนติเมตร (เครื่องมือ คือ ที่วัดส่วนสูง) แดงโมลูกนี้มีน้ำหนัก 2 กิโลกรัม (เครื่องมือ คือ เครื่องชั่งน้ำหนัก) เป็นต้น

8.1.2 ความหมายของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1983) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ว่า เป็น ประสิทธิภาพการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและเป็นการนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้มาปรับปรุง การดำเนินงาน รวมทั้งการนำมาใช้เพื่อการจัดทำแผนงาน โครงการให้ดีขึ้น โดยการพิจารณาเลือก ทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานในอนาคต

ธนวรรณ อิมสมบูรณ์ (2546) ได้ให้ความหมายของ การประเมินผลงานสุขศึกษา ไว้ว่า เป็นกระบวนการศึกษาหรือการรวบรวมข้อมูลโดยตรงหรือโดยทางอ้อม การวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานสุขศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้ทราบได้ว่า พฤติกรรมสุขภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นหรือต้องการเปลี่ยนแปลงนั้นได้เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป ตามวัตถุประสงค์ของงานสุขศึกษาที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยจะนำผลที่ได้จากการประเมินผลไป ใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานสุขศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามที่คาดหมายเอาไว้

ภาพประกอบที่ 39 : นิยามของการประเมินเพื่อการตัดสินใจ

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553)

สรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบ ในการตรวจสอบดูว่า ผลงานสุขศึกษาได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ โดยการ เปรียบเทียบผลงานสุขศึกษากับจุดประสงค์ที่วางไว้ด้วยวิธีการนำข้อมูลจากการวัด เหตุผล มาทำ การวินิจฉัยเทียบกับเกณฑ์แล้วตัดสินใจคุณค่าผลงานนั้นๆ

ตารางที่ 15 : ความแตกต่างระหว่างการวัดผลและประเมินผล

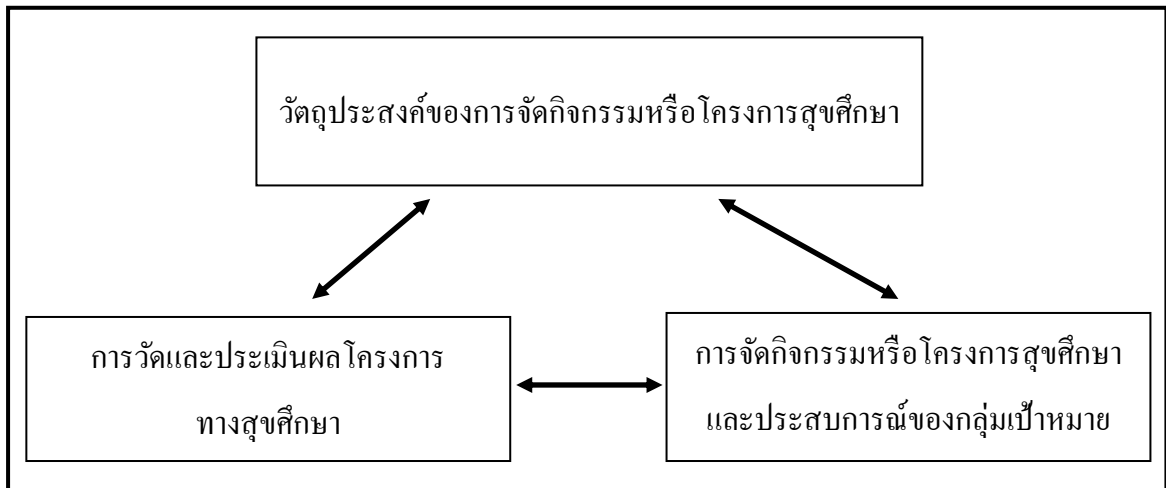
การวัดผล	การประเมินผล
1. เป็นการกำหนดรายละเอียด จำนวนหรือปริมาณ	1. เป็นการกำหนดระดับคุณค่า ตัดสินหาข้อสรุป
2. กระทำอย่างละเอียดทีละด้าน	2. สรุปรวมเป็นข้อชี้ขาด/ผลการตัดสิน
3. ใช้เครื่องมือเป็นหลัก	3. ใช้ผลการวัดเป็นหลักโดยพิจารณาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้วล่วงหน้า
4. ผลที่ได้เป็นข้อมูลรายละเอียด	4. ผลที่ได้เป็นการตัดสินใจ
5. อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์	5. อาศัยการใช้ดุลยพินิจ

ที่มา : สมชาย รัตนทองคำ (2557)

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า “การวัดผล” และ “ประเมินผล” ทางสุขศึกษา มักใช้ควบคู่กันบางครั้งก็ใช้แทนกัน อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึง การวัดผลทางสุขศึกษา สามารถกล่าวสั้นๆ ได้ว่า เป็นการวัดผลการดำเนินงาน โดยใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้ผลการประเมินในเชิงปริมาณหรือเชิงตัวเลข ส่วนการประเมินผลทางสุขศึกษา เป็นการประเมินค่าจากการตัดสินความดีหรือความไม่ดีที่แสดงออกมา ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพนั่นเอง

8.2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

การดำเนินกิจกรรมหรือ โครงการสุขศึกษาควรมีการตรวจสอบคุณภาพของผู้เข้าร่วมโครงการหรือกลุ่มเป้าหมาย และกระบวนการดำเนินกิจกรรมหรือ โครงการสุขศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาตรวจสอบว่า ผู้เข้าร่วม โครงการหรือกลุ่มเป้าหมายมีคุณสมบัติหรือเกิดพฤติกรรมสุภาพที่พึงประสงค์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ กระบวนการวัดและประเมินผลนี้จะพยายามทำให้ได้ข้อมูลจากการจัดกิจกรรมหรือโครงการสุขศึกษาเพื่อนำมาวิเคราะห์และตัดสินใจว่า การจัดกิจกรรมหรือโครงการสุขศึกษาดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ แล้วนำผลการตัดสินใจมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดกิจกรรมหรือโครงการสุขศึกษาในครั้งต่อไป

ภาพประกอบที่ 40 : ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรมหรือโครงการศึกษาและ ประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายและการวัดและประเมินผลโครงการทางศึกษา
ที่มา : ธนวรรณ อัมสมบูรณ์ (2546)

การดำเนินกิจกรรมหรือ โครงการศึกษาหากไม่มีการวัดและประเมินผลแล้ว ผู้จัดโครงการศึกษาจะไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมโครงการหรือกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถ มากน้อยเพียงใด มีทัศนคติหรือพฤติกรรมสุขภาพเป็นไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ ไม่ทราบว่า การจัดกิจกรรมหรือ โครงการศึกษาดังกล่าวมีประสิทธิภาพหรือไม่ หากต้องการที่จะพัฒนาปรับปรุงแก้ไข จะต้องทำการปรับปรุงพัฒนาแก้ไขตรงจุดไหน อย่างไร เป็นต้น

8.3 หลักการวัดผลโครงการทางศึกษา

การวัดผลโครงการทางศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้ (สมชาย รัตนทองคำ, 2557)

8.3.1 วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ในการวัดผลแต่ละครั้งถ้าผลของการวัดไม่ตรงกับคุณลักษณะที่เราต้องการจะวัดผลแล้ว ผลของการวัดจะไม่มี ความหมาย และเกิดความผิดพลาดในการนำไปใช้ต่อไป ซึ่งความผิดพลาดนี้อาจทำให้การวัดผลไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ คือ

1) ไม่เข้าใจในคุณลักษณะที่ต้องวัดผล คือ ผู้วัดผลมีความเข้าใจในสิ่งที่ จะวัดผลไม่ชัดเจนหรือเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ จะวัดผลผิด ทำให้ความหมายหรือคำจำกัดความของสิ่งที่ จะวัดผลนั้นไม่ตรงตามต้องการ อันเป็นผลทำให้การวัดผลคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ได้

2) ใช้เครื่องมือไม่สอดคล้องกับตัวแปรที่จะวัดผล การเลือกใช้เครื่องมือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับนักวัดผลอย่างมาก เพราะการใช้เครื่องมือที่ถูกต้องเหมาะสมย่อมทำให้ผลการวัดผลน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับความต้องการ

3) วัดผลได้ไม่ครบถ้วน การวัดผลที่ดีต้องวัดผลคุณลักษณะได้ครอบคลุมครบถ้วนตามลักษณะของตัวแปรนั้นๆ การวัดผลเพียงบางส่วนบางองค์ประกอบ ย่อมทำให้ผลการวัดนั้นไม่แน่นอนและไม่สามารถสรุปผลได้อย่างมั่นใจ

4) เลือกกลุ่มตัวอย่างไม่เหมาะสม บางครั้งผู้วัดผลมีความรู้ในสิ่งที่จะวัดผลเป็นอย่างดี รู้วิธีการวัดผลที่ถูกต้องและมีเครื่องมือที่ดีมีความเที่ยงตรง สามารถวัดผลได้ครอบคลุมพฤติกรรมหรือคุณลักษณะนั้นๆ แต่กลับไปวัดผลกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ถูกต้องหรือกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีคุณลักษณะนั้น ผลการวัดก็ย่อมไม่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์เช่นกัน

8.3.2 ใช้เครื่องมือดีมีคุณภาพ ผลของการวัดจะเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเครื่องมือที่ใช้ ถ้าหากเครื่องมือที่ใช้วัดผลมีคุณภาพไม่ดีพอแล้ว การวัดผลนั้นก็ให้ผลที่ไม่เกิดคุณค่าใดๆ

8.3.3 มีความยุติธรรม การวัดผลงานทางสุศึกษาซึ่งจัดได้ว่าเป็นการวัดผลของตัวแปรทางด้านสังคมศาสตร์ ดังนั้นหากจะให้ได้ดีต้องมีความยุติธรรมในการวัดผล สิ่งที่ถูกวัดผลจะต้องอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เป็นไปเหมือนๆ กัน ไม่มีการลำเอียง

8.3.4 แปลผลได้ถูกต้อง การวัดผลทุกครั้งผลที่ได้ออกมาย่อมเป็นตัวแทนของจำนวนหรือระดับของคุณลักษณะที่ต้องการจะวัดผลนั้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผลของการวัดมักออกมาในรูปของคะแนนหรืออันดับที่ แล้วจึงนำผลนั้นไปอภิปรายหรือเปรียบเทียบกัน จึงจะทำให้ผลการวัดนั้นมีความหมาย และเกิดประโยชน์ ซึ่งการแปลผลจะได้ผลดีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ในการแปลผลว่าสมเหตุสมผลมากน้อยเพียงไร โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่มีอยู่แล้ว หรือนำไปเปรียบเทียบกับคนอื่นหรือผลงานของคนอื่นๆ ที่วัดคุณลักษณะเดียวกันโดยเครื่องมือเดียวกัน ซึ่งการเปรียบเทียบเหล่านี้จะมีความหมายเพียงไรขึ้นอยู่กับหน่วยของการวัดผลเป็นสำคัญ

8.3.5 ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า การวัดผลที่นอกจากจะเป็นการตรวจสอบว่าสิ่งที่วัดผลมีคุณภาพเช่นไรแล้ว ยังมุ่งหวังที่จะนำผลที่ได้จากการวัดผลไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติและปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ทางสุศึกษาให้ดีขึ้นด้วย ในการวัดผลงานสุศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายของ

การวัดผลหลายๆ ด้าน และพยายามใช้ผลการวัดผลนั้นให้สนองจุดมุ่งหมายที่วัดผลเหล่านั้นให้มากที่สุด

หลักการวัดผลโครงการทางสุขศึกษา มี 5 ประการ คือ วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ มีความยุติธรรม แปลผลได้ถูกต้อง และใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า ซึ่งผู้วัดผลโครงการทางสุขศึกษาจะต้องทำความเข้าใจและเลือกใช้เครื่องมือให้เหมาะสมถึงจะได้ผลการวัดที่ถูกต้อง

8.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษามีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายประการ ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ได้ทำการรวบรวมและเรียบเรียงไว้ดังนี้

8.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาของกองสุขศึกษา

กองสุขศึกษา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา มีแนวคิด 8 ประการ ดังนี้

8.4.1.1 การดำเนินงานสาธารณสุขมีวัตถุประสงค์อยู่ที่การลดการป่วย การเสียชีวิต ความพิการ ตลอดจนปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย

8.4.1.2 การบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการดำเนินงานสาธารณสุขในด้านต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้

8.4.1.3 การดำเนินงานสาธารณสุขในแต่ละด้าน จะบรรลุเป้าหมายได้ต้องอาศัยการมีพฤติกรรมที่ถูกต้องหรือเหมาะสมของประชากรเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาล พฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรค พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ และพฤติกรรมมีส่วนร่วมในงานสาธารณสุข

8.4.1.4 การดำเนินการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพในลักษณะที่ต้องการ ทั้งในรูปแบบของการปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพ และในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ เป็นการดำเนินงานตามกระบวนการสุขศึกษา

8.4.1.5 การที่จะทราบได้ว่า การดำเนินงานสุขศึกษาจะมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพในกลุ่มประชากรเป้าหมายและส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขได้หรือไม่ เพียงใดนั้น จำเป็นต้องมีการประเมินผลสุขศึกษาตามรูปแบบที่กำหนด

8.4.1.6 คุณภาพของการดำเนินงานสุขศึกษาตามกระบวนการสุขศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมในประชากรเป้าหมายได้หรือไม่ เพียงใด ซึ่งจำเป็นต้องมีการประเมินเพื่อให้ทราบว่า การปลูกฝังหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพตามกระบวนการสุขศึกษาจะเกิดขึ้นได้หรือไม่

8.4.1.7 ปัจจัยนำเข้า เช่น งบประมาณวัสดุสิ่งของ อุปกรณ์ และกำลังคน มีผลต่อการดำเนินงานสุขศึกษา ในแง่ของความคลุม ความถี่ ความต่อเนื่อง และศักยภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงาน จำเป็นต้องได้รับการประเมินด้วย

8.4.1.8 ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมของบุคคลต่างๆ และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเพื่อให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ต้องการ จำเป็นต้องได้รับการประเมินด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อใช้สำหรับการจัดทำแผนสุขศึกษา และเพื่อการประเมินปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

8.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาของ Stufflebeam

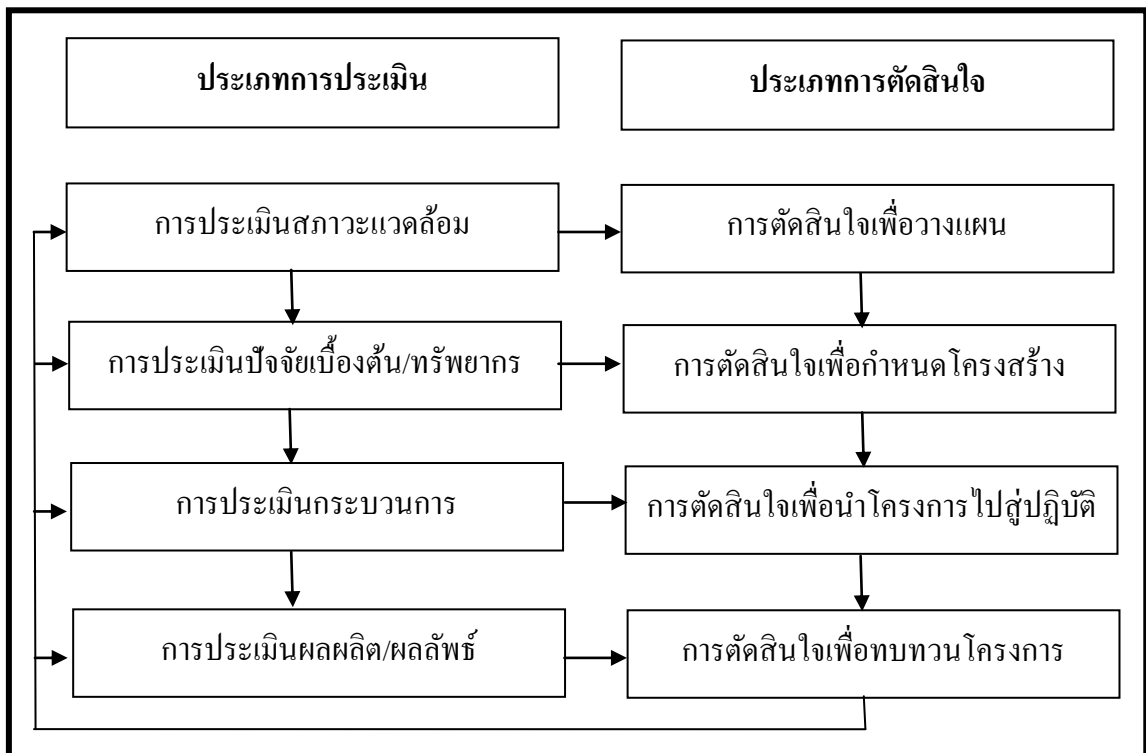
Stufflebeam (1974) ได้กล่าวถึงการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการจำแนกการได้รับและจัดหาข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการวินิจฉัยตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือก โดยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลที่เรียกว่า “ซีพี” (CIPP) หรือ รูปแบบจำลอง CIPP ได้แก่

8.4.2.1 Context evaluation (C) เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อม คือ บริบทของการดำเนินงานสุขศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นสภาพของปัญหาสาธารณสุข ปัจจัยของพฤติกรรมสุขภาพ ปัจจัยของการเรียนรู้ ตลอดจนสภาพการบริหารจัดการในงานสุขศึกษาหรือแม้แต่ต้นนโยบายของหน่วยงานก็จัดเป็นบริบทด้วยเช่นเดียวกัน

8.4.2.2 Input evaluation (I) เป็นการประเมินปัจจัยนำเข้า คือ ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานสุขศึกษา เช่น งบประมาณ จำนวนคน ทักษะของบุคลากร การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เวลา วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่นๆ เป็นต้น

8.4.2.3 Process evaluation (P) เป็นการประเมินกระบวนการ คือ กระบวนการสุศึกษา ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาและวิเคราะห์พฤติกรรม การวิเคราะห์การเรียนรู้ การจัดทำแผน การจัดกิจกรรม การใช้สื่อและเทคโนโลยีสุศึกษา การควบคุมกำกับ การนิเทศงาน การเฝ้าระวัง พฤติกรรมสุภาพ และการประเมินผล

8.4.2.4 Product evaluation (P) เป็นการประเมินผลผลิต คือ ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานสุศึกษา ซึ่งได้แก่ ผลลัพธ์ที่เป็นปัจจัยของพฤติกรรมสุภาพหรือผลลัพธ์ที่เป็น พฤติกรรมสุภาพ ผลกระทบที่เป็นการลดปัญหาสุภาพหรือสาธารณสุข

ภาพประกอบที่ 41 : ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมิน

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553)

การใช้รูปแบบจำลอง CIPP จะให้ข้อมูลที่สามารนำไปวิเคราะห์ได้ว่า การดำเนินงานสุศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการหรือไม่ เพียงใด และระดับของการบรรลุตาม วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานสุศึกษาที่เกิดขึ้นมีปัจจัยมาจากอะไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ทำ การประเมินผลแล้วสามารถสรุปวิเคราะห์ได้ว่า จะต้องปรับปรุงการดำเนินงานสุศึกษาในส่วน ไหนจึงจะมีประสิทธิภาพมากที่สุดด้วย

8.4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการทางสุขภาพศึกษาของ Green & Kreuter

รูปแบบจำลอง PRECEDE ของ Green & Kreuter (1999) เป็นรูปแบบที่ใช้สำหรับการประเมินกระบวนการสุขภาพได้ดีที่สุด ซึ่งประกอบด้วย

8.4.3.1 Predisposing factor (P) คือ ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ที่ทำ ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อ ความศรัทธาของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับพฤติกรรมสุขภาพในส่วนที่เป็นเจตคติ

8.4.3.2 Enabling factor (E) คือ ปัจจัยเอื้อหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ของบุคคลต่างๆ ได้แก่ ทักษะของบุคคล โอกาสและความสามารถที่จะกระทำหรือไม่กระทำ การมี การเข้าถึง และการยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จำเป็นสำหรับการกระทำของบุคคล

8.4.3.3 Reinforcing factor (R) คือ ปัจจัยเสริมหรือปัจจัยที่เสริมแรงให้บุคคลมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ แรงกระตุ้นจากบุคคลต่างๆ กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ แรงกระตุ้นจากกระแสสังคมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์

8.4.3.4 Causes (C) คือ สาเหตุหรือปัจจัยของพฤติกรรมสุขภาพหรือการเรียนรู้ของบุคคล

8.4.3.5 Education diagnosis (ED) คือ การวิเคราะห์หรือวินิจฉัยพฤติกรรมสุขภาพและการเรียนรู้ของบุคคล

8.4.3.6 Evaluation (E) คือ การประเมินผล

รูปแบบจำลอง PRECEDE จึงเป็นรูปแบบของการประเมินกระบวนการประเมินผลที่สามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมสุขภาพของบุคคลเกิดขึ้นได้หรือไม่ และเกิดขึ้นได้อย่างไร ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์มีปัจจัยอะไรเป็นตัวกำหนด และจะต้องปรับปรุงปัจจัยที่ขาดไปอย่างไร

8.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการทางสุขภาพศึกษาของปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์

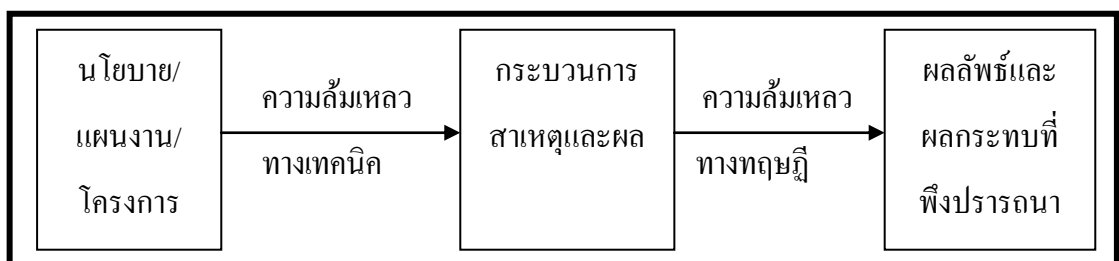
ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2538) กล่าวว่า ความสำเร็จหรือล้มเหลวของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ สรุปได้ 2 รูปแบบ คือ

8.4.4.1 นโยบาย/แผน/โครงการที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ นโยบาย/แผนงาน/โครงการ ซึ่งเมื่อดำเนินงานแล้วก่อให้เกิดกระบวนการสาเหตุและผลอันนำไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบที่พึงปรารถนา

8.4.4.2 นโยบาย/แผนงาน/โครงการที่ประสบความสำเร็จมีมากกว่านโยบาย/แผนงาน/โครงการที่ประสบความสำเร็จอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นความล้มเหลวทางเทคนิค เกิดจากการขาดงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา หรือ ทรัพยากรอื่นๆ ที่มีผลทำให้ไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสาเหตุ และผลซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ความล้มเหลวในลักษณะนี้มักปรากฏในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งการจัดสรรทรัพยากรไม่สอดคล้องกับกระบวนการวางแผนการแก้ไข จึงไม่ยากนัก โดยการจัดการหรือสนับสนุนทรัพยากรที่ขาดแคลนก็จะสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

ลักษณะที่ 2 เป็นความล้มเหลวทางทฤษฎี กล่าวคือ แม้ว่านโยบาย/แผนงาน/โครงการ จะได้รับการสนับสนุนทรัพยากรทุกด้านครบถ้วนหรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสนับสนุนทรัพยากรทุกด้านครบถ้วนหรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการสาเหตุและผลแล้ว แต่ไม่ได้ทำให้เห็นนโยบาย/แผนงาน/โครงการนั้นประสบความสำเร็จ ไม่เกิดผลลัพธ์และผลกระทบที่พึงปรารถนาหรืออาจนำไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบที่เป็นลักษณะตรงข้ามกับความมุ่งหวังโดยสิ้นเชิงก็ได้ ความล้มเหลวแบบนี้มักจะแก้ไขยากและมักจะนำไปสู่การยุตินโยบาย/แผนงาน/โครงการโดยสิ้นเชิง ดังภาพประกอบที่ 42

ภาพประกอบที่ 42 : แสดงกระบวนการความสำเร็จหรือล้มเหลวของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

ที่มา : ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2538)

จากที่กล่าวมาจะพบแนวคิดว่าปัญหาสุขภาพมีสาเหตุมาจากหลายๆ ปัจจัย จึงจะต้องได้รับการประเมินผลโครงการสุขภาพอย่างถูกต้อง จึงจะสามารถกำหนดกลวิธีและวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

8.5 จุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ

การประเมินผลโครงการทางสุขภาพ เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการวางแผนที่ตกลงว่างานได้ผลหรือไม่เพียงไร การประเมินผลโครงการทางสุขภาพมีจุดมุ่งหมายดังนี้

- 8.5.1 เพื่อหาความสำเร็จและความล้มเหลวของงาน
- 8.5.2 เพื่อแนะแนวทางแก่ผู้กำลังประสบปัญหา
- 8.5.3 เพื่อทราบความสามารถพิเศษของบุคคล
- 8.5.4 เพื่อกระตุ้นให้บุคคลทำงาน
- 8.5.5 เพื่อช่วยให้ดำเนินงานตามขั้นตอนและตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้
- 8.5.6 เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงงานและแผนงาน
- 8.5.7 เพื่อเป็นรากฐานในการวางแผนขั้นต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการทางสุขภาพนั้น เป็นการค้นหาความสำเร็จและความล้มเหลวในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน เพื่อที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือเป็นรากฐานในการวางแผนงานอื่นๆ ต่อไป

8.6 วัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ

การประเมินผลโครงการทางสุขภาพมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์, 2542)

8.6.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของการดำเนินงานสุขภาพ และผลการดำเนินงานสุขภาพในการแก้ไขปัญหาสาธารณสุข

8.6.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

8.6.2.1 เพื่อให้ทราบว่า ก่อนการดำเนินงานสุขภาพ ได้มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้บุคคลหรือประชากรเป้าหมายมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสมและทำให้เกิดปัญหาสาธารณสุข

8.6.2.2 เพื่อให้ทราบว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่จะทำให้บุคคลหรือประชากรเป้าหมายมีการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่ต้องการ

8.6.2.3 เพื่อให้ทราบว่า ในการดำเนินงานสุขศึกษามีปัจจัยนำเข้าพอเพียงและเหมาะสมหรือไม่

8.6.2.4 เพื่อให้ทราบว่า กระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาที่ได้ดำเนินการเป็นอย่างไร มีประสิทธิภาพหรือไม่ เพียงใด

8.6.2.5 เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานสุขศึกษามีผลต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของประชากรเป้าหมายหรือไม่เพียงใด

8.6.2.6 เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานสุขศึกษาร่วมกับการดำเนินงานสาธารณสุขในแต่ละเรื่อง มีผลต่อการลดลงของปัญหาสาธารณสุขหรือไม่เพียงไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการทางสุขศึกษา มี 2 ประการ คือ วัตถุประสงค์ทั่วไป คือ เพื่อทราบสถานการณ์และผลการดำเนินงานสุขศึกษา และวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ เพื่อให้ทราบรายละเอียดต่างๆ ที่กำลังดำเนินการตามกระบวนการว่าเหมาะสมหรือไม่ หรือมีประสิทธิภาพหรือไม่

8.7 ประเภทของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

ประเภทของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาแบ่งเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 5 ประเภท คือ (พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์, 2542)

8.7.1 การประเมินกิจกรรมหรือการลงทุนต่างๆ ที่กระทำลงไป (Effort) หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การประเมินในแง่ของปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมที่ได้ทำลงไปนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ การประเมินผลประเภทนี้เป็นการประเมินผลแบบง่ายที่สุด เพียงจดจำนวนรายงานหรือบันทึกการทำงานของบุคลากร เช่น การให้สุขศึกษาแก่นักนักศึกษา 300 คน ทุกวัน การรักษาโรคเบาหวานของผู้สูงอายุ 100 คน การฝึกอบรมผู้ให้สุขศึกษา 100 คน เป็นต้น โดยไม่ได้ประเมินต่อไปว่าเกิดผลขึ้นจากการทำกิจกรรมอย่างไร

8.7.2 การประเมินผลงานที่ได้ทำไปแล้วนั้นได้รับประสิทธิผล (Performances) ตามเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่เราต้องการให้เกิดหรือไม่ เช่น การให้สุขศึกษาแก่นักนักศึกษา 300 คน มีการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมทางสุขภาพหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นต้น

8.7.3 การประเมินผลสำเร็จที่ได้รับนั้นเพียงพอต่อความต้องการ (Adequacy performances) หรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือได้บรรลุผลสำเร็จไปเป็นสัดส่วนเท่าใดกับวัตถุประสงค์ที่

กำหนดไว้ เช่น วัตถุประสงค์ต้องการลดระดับน้ำตาลของผู้ป่วยโรคเบาหวานทั้งหมด 100 คน แต่หลังจากการประเมินผลแล้วผู้สูงอายุที่ป่วยเป็นโรคเบาหวานมีระดับน้ำตาลลดลงคิดเป็นร้อยละ 60 แสดงว่า ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นต้น

8.7.4 การประเมินประสิทธิภาพในการทำงาน (Efficiency) เป็นการประเมินเพื่อหาแนวทางหรือทางเลือกที่ดีกว่าอีกแนวทางหนึ่ง โดยเสียค่าใช้จ่าย เสียเวลา และใช้บุคลากรในการดำเนินงานน้อยกว่าแต่ได้งานดีพอๆ กัน เช่น การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดกับผู้ป่วยโรคเบาหวาน 100 คน วิธีที่ 1 พบมีระดับน้ำตาลอยู่ในเกณฑ์ลดลง ร้อยละ 50 แต่เมื่อน้ำซ้อผิดพลาดในวิธีที่ 1 มาใช้แก้ไขในวิธีที่ 2 พบว่ามีระดับน้ำตาลอยู่ในเกณฑ์ลดลงเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70 แสดงว่า ประสิทธิภาพในการทำงานครั้งนี้ดีมาก เป็นต้น

สิ่งที่ประเมิน	สิ่งที่ต้องพิจารณา
การประเมินกิจกรรม	กิจกรรมการดำเนินงานที่กำหนดไว้ในโครงการ/ เป้าหมายของการทำกิจกรรม
การประเมินผลงานที่ได้ทำไปแล้วนั้น ได้รับประสิทธิภาพ	กลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการ/เป้าหมายที่ กำหนดในแต่ละช่วงเวลา
การประเมินผลสำเร็จที่ได้รับนั้น เพียงพอต่อความต้องการ	วัตถุประสงค์หลักของโครงการ/เกณฑ์ และเป้าหมาย
การประเมินประสิทธิภาพในการทำงาน	สิ่งที่ควรพิจารณา ได้แก่ 1.ทรัพยากร 2. กลวิธีการดำเนินงาน 3. ระยะเวลา ฯลฯ
การประเมินผลกระบวนการ	กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนงาน ครอบคลุมทุกกิจกรรม

ภาพประกอบที่ 43 : สิ่งที่ประเมินตามคุณลักษณะของโครงการ

ที่มา : สมชาย รัตนทองคำ (2557)

8.7.5 การประเมินผลกระบวนการ (Process) ในการดำเนินงานของโครงการสุศึกษาต่างๆ ว่าทำไมโครงการจึงประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี หรือทำไมจึงล้มเหลว และการทำงานมีจุดเด่น จุดบกพร่องอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องอย่างไรบ้างจึงทำให้การรวบรวมข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานหรือสอบถามจากประชากรกลุ่มเป้าหมายแล้วนำมาวิเคราะห์ดู มีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วยให้โครงการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี หรือล้มเหลว อาจเป็นเพราะวิธีการสอนหรือกิจกรรมที่จัดให้มีได้สร้างแรงจูงใจหรือเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้ได้ หรือขาดความร่วมมือจากครอบครัวและชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้ จักษวัชร ศิริวรรณ (2557) ยังกล่าวว่า ประเภทของการประเมินโครงการสามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1) การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary evaluation) เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และประเมินความเป็นไปได้ ก่อนที่จะเริ่มโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งจะมีประโยชน์ในแง่การตัดสินใจว่า จะดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่ อย่างไร โดยทำการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการ (Operating environment) ของโครงการ ความพร้อมและความเหมาะสมของปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ขีดความสามารถ ประสิทธิภาพ และความพร้อมของบุคลากร เครื่องมือ งบประมาณและกระบวนการงบประมาณ รวมไปถึงสมรรถนะในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ยังต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนปัญหาอุปสรรค และความเสี่ยงของการดำเนินโครงการ รวมไปถึงประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ แต่ในขณะเดียวกันยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากโครงการ ในด้านต่างๆ เช่น การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social impact assessment : SIA) การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological impact assessment : EIA) การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political impact assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological impact assessment : TIA) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population impact assessment : PIA) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy impact assessment : POIA) และการประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic impact assessment) เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การจัดประชุมก่อนดำเนินโครงการให้สุศึกษาในโรงเรียน เพื่อแบ่งหน้าที่ สำรวจปัญหา เตรียมสื่อ อุปกรณ์ และสถานที่ เตรียมให้สุศึกษาในโรงเรียน เป็นต้น

2) การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ ผลที่ได้จากการประเมินระหว่างดำเนินโครงการนั้น อาจจะทำให้เกิดในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาโครงการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ยิ่งไปกว่านั้น การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ อาจจะทำให้เกิดในระหว่างขั้นตอนการดำเนินโครงการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยตรวจสอบว่า โครงการได้ถูกดำเนินการไปตามแผนของโครงการหรือไม่ อย่างไร ซึ่งเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า Implementation evaluation อย่างไรก็ดี การประเมินระหว่างดำเนินโครงการนี้ อาจเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่า โครงการได้ถูกดำเนินการไปอย่างได้ผลดีหรือไม่ เพียงใด ซึ่งเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า Progress evaluation ตัวอย่างเช่น การประเมินผลในระหว่างการให้สุศึกษา กับผู้ป่วยและญาติในโรงพยาบาลขณะที่ให้บริการรักษาพยาบาลเมื่อพบว่าคนไข้ขาดความรู้ ทักษะ และทักษะในการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น

3) การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative evaluation) หรืออาจเรียกว่า การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินผลรวมสรุปรายหลังจากสิ้นสุดการดำเนินโครงการ ในการรวมสรุปข้อมูลอันเกิดจากโครงการระยะยาวนั้น จะรวบรวมจากผลของการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative evaluation) ทำให้เป็นผลของการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative evaluation) ซึ่งผลรวมสรุปที่ได้จะนำไปสู่การรายงาน ว่า โครงการได้บรรลุเป้าประสงค์ของหน่วยงานหรือไม่ อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรในการดำเนินโครงการ เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการโครงการของหน่วยงานให้ดียิ่งขึ้นในการดำเนินโครงการนี้ หรือโครงการอื่นๆ ต่อไป ตัวอย่างเช่น การจัดประชุมภายหลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมสุศึกษาในชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้วว่ากิจกรรมสุศึกษาประสบความสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และจะดำเนินการในครั้งต่อไปอย่างไรจึงจะเหมาะสม เป็นต้น

4) การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency evaluation) เป็นการประเมินโครงการที่มุ่งเน้นตรวจสอบผลผลิตและกระบวนการได้มาซึ่งผลผลิต และมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลว รวมไปถึงความคุ้มค่าของการดำเนินโครงการนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะการยุติหรือขยายการดำเนินโครงการ ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบัน การประเมินประสิทธิภาพโครงการ

ยังมีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการประเมินประสิทธิภาพโครงการนั้นเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล (Good governance) ในแง่ของประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐกิจ ซึ่งถือเป็นแนวคิดกระแสหลักในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New public management : NPM) ตัวอย่างเช่น การประเมินผลภายหลังการจัดกิจกรรม สุขศึกษาของโรงเรียน โรงพยาบาล และในชุมชน สามารถลดปัญหาสุขภาพของประชาชนได้มากน้อยเพียงใด คุ่มค่ากับงบประมาณที่จัดให้หรือไม่ และควรจัดโครงการในครั้งต่อไปหรือไม่ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาเพื่อให้ทราบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร และประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร ดังนั้นนักสุขศึกษาจะต้องทราบถึงประเภทของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาเพื่อจะได้เลือกวิธีการประเมินผลได้อย่างถูกต้อง

8.8 รูปแบบการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

การประเมินผลโครงการงานสุขศึกษากระทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมินผล ซึ่งควรจัดทำการประเมินตั้งแต่กันจัดทำโครงการจนถึงผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินโครงการ ดังนี้ (นิรัตน์ อิมามิ, 2540)

8.8.1 การประเมินบริบท (Context) เป็นการประเมินสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ที่เป็นตัวกำหนดให้บุคคลแสดงพฤติกรรมสุขภาพออกมา มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ

8.8.1.1 สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล เช่น สติปัญญา จิตใจ ความรู้สึกนึกคิดและสภาพร่างกาย เป็นต้น

8.8.1.2 สภาพการณ์ที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล เช่น สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ภายในครอบครัว สภาพชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชน ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น

การประเมินบริบทนี้เป็นการประเมินสิ่งแวดล้อม เงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ ทั้งที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการดำเนินโครงการ ซึ่งจำเป็นจะต้องจัดเตรียม แสวงหา ปรับปรุงและพัฒนาให้มีขึ้นก่อนการดำเนินงานเพื่อให้มั่นใจว่าจะไม่เป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้

8.8.2 การประเมินตัวแผนงานโครงการ (Project Assessment) เน้นที่การประเมินความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของแผนงานโครงการระหว่าง ผลผลิตของโครงการ ซึ่งอาจ

พิจารณาได้ทั้งในแง่ของเป้าประสงค์ของโครงการ วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะของแผนโครงการ กลยุทธ์ กลวิธีหรือกิจกรรมดำเนินงาน และทรัพยากรหรือปัจจัยนำเข้า

8.8.3 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการประเมินความเหมาะสมและความพร้อมของทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานตามแผนโครงการ ซึ่งสิ่งที่จำเป็นปัจจัยนำเข้ามี 6M ด้วยกัน คือ Man, Money, Material, Method, Marketing และ Management โดยจะต้องจัดเตรียมปัจจัยเหล่านี้ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ เช่น จำนวนบุคลากร สักยภาพ ประสบการณ์ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถในการดำเนินงานตามโครงการของบุคคล เป็นต้น

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการดำเนินงานสุศึกษา ซึ่งถ้าได้มีการประเมินปัจจัยนำเข้าก่อนการจัดทำแผนสุศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลบริบทของการดำเนินงานสุศึกษาซึ่งจะใช้ให้เป็นประโยชน์สำหรับการจัดทำแผนสุศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าได้มีการดำเนินงานสุศึกษาไปแล้ว ข้อมูลของปัจจัยนำเข้าที่ประเมินได้จะช่วยอธิบายให้ทราบได้ว่า การดำเนินงานสุศึกษาที่ได้ผลนั้นเนื่องมาจากปัจจัยเอื้ออะไรบ้าง หรือที่ไม่ได้ผลนั้นมีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นข้อจำกัด และถ้าจะให้การดำเนินงานต่อไปมีประสิทธิภาพหรือเกิดประสิทธิผลมากขึ้นนั้นจะต้องเพิ่มปัจจัยนำเข้าอะไรบ้าง หรือจะต้องมีการบริหารทรัพยากรที่เป็นปัจจัยนำเข้าอย่างไร

8.8.4 การประเมินกระบวนการสุศึกษา (Process) เป็นการประเมินการดำเนินงานตามกิจกรรมในแผน โดยจะต้องประเมินว่าทักษะในการปฏิบัติงานตามกิจกรรมสุศึกษาเป็นอย่างไรเพียงพอหรือไม่ มีการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุภาพตามกระบวนการดำเนินงานสุศึกษาในเชิงรุกอย่างไรหรือไม่ การดำเนินงานสุศึกษามีความครอบคลุมพื้นที่และประชากรกลุ่มเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ มีความถี่ ความต่อเนื่องของกิจกรรมตามแผนหรือไม่ เนื้อหาหรือสาระความรู้ที่ใช้สำหรับกลุ่มเป้าหมายมีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ใช้สื่อสุศึกษาได้อย่างถูกต้องหรือไม่

การประเมินกระบวนการนี้เพื่อปรับปรุงกิจกรรมตลอดจนบริหารกิจกรรมให้บรรลุผลหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และเป็นไปตามเวลาที่กำหนด นอกจากนี้ยังรวมทั้งการประเมินการบริหารจัดการแผนงาน โครงการ ตลอดจนการถ่ายทอดแผนงานโครงการสู่การปฏิบัติ ดังนั้น การควบคุมกำกับกิจกรรม ติดตาม การนิเทศงาน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินกระบวนการ นั่นเอง

8.8.5 การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ (Progress) เป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานในแง่ของกิจกรรมที่ได้ทำไปในช่วงเวลาที่กำหนด ผลการดำเนินงานที่ครอบคลุมเป้าหมายที่กำหนดไว้ทั้งนี้อาจรวมถึงการประเมินการใช้ทรัพยากรในแต่ละช่วงเวลาด้วยว่าเป็นไปตามแผนงบประมาณหรือไม่ ทั้งในแง่จำนวนหรือสัดส่วนของงบประมาณและกำหนดเวลาของการ

ใช้ประมาณนั้นๆ ในการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ อาจเรียกได้ว่าเป็นการประเมิน Coverage ของโครงการ

8.8.6 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสุขศึกษา (Out or Product) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการดำเนินงาน โครงการหรือกิจกรรมสุขศึกษาไปเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับตอบคำถามหรืออธิบายว่าทำไมการดำเนินงานสุขศึกษาตามโครงการจึงได้ผลหรือไม่ได้ผล มีสาเหตุหรือปัจจัยมาจากอะไร ซึ่งการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสุขศึกษา จำแนกได้เป็น 3 ระดับด้วยกันคือ (ชนววรรณ อัมสมบูรณ์, 2546)

8.8.6.1 ระดับที่เป็นการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่ทำให้เกิดการปลูกฝัง หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Conclusive factors change)

8.8.6.2 ระดับที่เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ (Behavioral outcome) เป็นผลโดยตรงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานสุขศึกษา

8.8.6.3 ระดับที่เป็นการเปลี่ยนแปลงของปัญหาสาธารณสุข ซึ่งเป็นผลกระทบของการมีพฤติกรรมสุขภาพ และการดำเนินงานสาธารณสุขประกอบกัน (Health impact)

การประเมินผลงานสุขศึกษาสามารถดำเนินการได้ทั้งในระหว่างการดำเนินงาน โครงการ สุขศึกษาและหลังการดำเนินงานสุขศึกษา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมินผลงาน สุขศึกษาในแต่ละโครงการเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าต้องการทราบข้อมูลในระหว่างการดำเนินงาน โครงการเพื่อใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานเป็นระยะๆ ก็ควรจะประเมินผลงานสุขศึกษาหลัง การดำเนินงานโครงการแล้วเท่านั้น และหากต้องการจะนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงการ ดำเนินงาน โครงการสุขศึกษาในครั้งต่อไปก็จะทำการประเมินผลเพียงครั้งเดียวหลังการดำเนิน โครงการเสร็จสิ้น

8.9 เครื่องชี้วัดและตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

เครื่องชี้วัดและตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้สำหรับการวัด หรือการประเมิน เพื่อบ่งชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานสุขศึกษาเป็นไปในลักษณะใด และมีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่ เพียงใด มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมหรือไม่ เพียงใด รวมทั้งมีผล ต่อการลดลงของปัญหาสาธารณสุขหรือไม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สมชาย รัตนทองคำ, 2557)

8.9.1 เครื่องชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

8.9.1.1 ลักษณะของเครื่องชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

เครื่องชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุศึกษาที่ดีควรมีลักษณะ คือ มีความเที่ยงตรงสูง มีความเชื่อมั่นดี มีความยากง่ายพอเหมาะ มีอำนาจจำแนกได้ มีประสิทธิภาพ มีความยุติธรรมและมีความจำเพาะเจาะจง ดังนี้

1) ความเที่ยงตรง คือ สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการวัด ซึ่งมักจะหมายถึง ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง นั่นเอง

2) ความเชื่อมั่น คือ ผลที่วัดคงที่แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา วัดซ้ำก็ครั้งกับกลุ่มตัวอย่างเดิม ได้ผลเท่าเดิมหรือใกล้เคียงกัน สอดคล้องกัน ซึ่งค่าความเชื่อมั่นจะอยู่ที่ 0 ถึง 1.00 วิธีหาค่าความเชื่อมั่นใช้สูตรคำนวณ KR-20 ตามวิธีของ Kuder-Richardson (KR) ปัจจุบันจะใช้โปรแกรม SPSS for window ในการคำนวณ

3) ความยากง่าย คือ ไม่ยากหรือง่ายเกินไป ค่าความยากง่ายของแบบทดสอบพิจารณาได้จากผลการทดสอบของข้อสอบทั้งฉบับเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากความยากง่ายของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยค่าจะอยู่ระหว่าง 0 – 1.00 หากค่าเฉลี่ยความยากง่ายรายข้อทั้งฉบับสูงกว่า 0.50 ถือว่าข้อสอบนั้นง่ายหรือค่อนข้างง่าย หากมีค่าต่ำกว่า 0.50 ถือว่าแบบทดสอบนั้นยากหรือค่อนข้างยาก และความยากง่ายรายข้อ โดยจะนิยมด้วย “p” มีค่าตั้งแต่ 0 – 1.00 ถ้าค่า p สูงแสดงว่าคำถามข้อนั้นมีผู้ตอบถูกมาก หมายความว่าข้อนั้นง่าย ถ้าค่า p ต่ำ แสดงว่าคำถามข้อนั้นมีผู้ตอบถูกน้อย หมายความว่าข้อนั้นยาก แบบทดสอบที่ดี ควรมีค่าความยากง่ายพอเหมาะ ซึ่งค่า p จะอยู่ระหว่าง 0.20 – 0.80

4) อำนาจจำแนก คือ สามารถแบ่งแยกระดับความสามารถได้ เช่น กลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มต่ำ โดยทั่วไปค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) ของแบบทดสอบมีค่าระหว่าง -1.00 ถึง +1.00 หากค่าเฉลี่ยของค่าอำนาจจำแนกรายข้อเท่ากับหรือมากกว่า 0.20 แสดงว่าแบบทดสอบฉบับนั้นจำแนกได้

5) ประสิทธิภาพ คือ มีข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้และลงทุนน้อย แบบทดสอบที่ดีควรพิมพ์ผิดพลาดหรือตกหล่นน้อย รูปแบบดูง่าย เป็นระเบียบเรียบร้อย และอ่านง่าย

6) ความยุติธรรม คือ ต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้เปรียบเสียเปรียบกัน เช่น การเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ผู้เรียนบางคนได้เคยศึกษาค้นคว้าหรือทำรายงานมาก่อน เป็นต้น

7) ความจำเพาะเจาะจง คือ ลักษณะของคำถามที่ไม่ควรถามกว้างเกินไป ไม่ถามคลุมเครือหรือเล่นสำนวนจนผู้ตอบง ผู้อ่านอ่านแล้วจะต้องมีความชัดเจนว่าผู้ออกข้อสอบ ต้องการถามว่าอะไร ส่วนจะตอบถูกหรือไม่เป็นเรื่องของผู้ตอบซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถ

8.9.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลโครงการทางสุขศึกษา

1) แบบทดสอบ คือ ชุดของข้อคำถามที่ทำไปใช้ให้ผู้สอบตอบสนองออกมา มักอยู่ในรูปของข้อคำถาม อาจให้เขียนตอบ เลือกลง แสดงพฤติกรรม ให้ตอบด้วยวาจา ซึ่งคำตอบเหล่านั้นสามารถนำไปสู่การแปลความหมายได้ แบบทดสอบนี้มักจะนำมาวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) และทักษะพิสัย (การปฏิบัติ)

2) แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า เป็นชุดคำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สร้างขึ้นเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้สึกและความสนใจของผู้ตอบ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่านี้มักนิยมใช้วัดพฤติกรรมด้านจิตพิสัย (ทัศนคติ หรือเจตคติ) ในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert rating scale) ซึ่งจะกำหนดคำตอบเป็น 5 ระดับ คือ 5 4 3 2 และ 1 และให้ความหมายของความรู้สึกในระดับมากที่สุด และลดลงเรื่อยๆ จนถึงระดับน้อยที่สุด ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 : แสดงตัวอย่างแบบทดสอบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ต 5 ระดับ

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ/ความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ความเหมาะสมของวิทยากร					
2. ความเหมาะสมของโครงการ สุขศึกษา					

3) แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบที่ใช้ในการสัมภาษณ์ในขณะที่ผู้ตอบไม่สามารถเขียนหนังสือได้ และ/หรือมีปัญหาทางสายตา เพื่อสอบถามแนวคิด ความรู้สึก และข้อเท็จจริงที่

ผู้ตอบกำลังประสบอยู่ ณ ขณะนั้น เช่น สอบถามชื่อ ที่อยู่ อายุ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ประวัติ การเจ็บป่วย ประวัติการรักษา ปัญหาด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ด้านสุขภาพ

(สำหรับประชาชนทั่วไป)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมายถูกหรือเติมข้อมูลที่เป็นความจริงจากการสัมภาษณ์

1.1 เพศ.....

1.2 อายุ .....ปี

1.3 สถานภาพ โสด แต่งงาน หม้าย หย่า

1.4 จำนวนสมาชิกในครอบครัว (ที่อยู่ปัจจุบัน) .....คน

1.5 การศึกษา .....

1.6 อาชีพ ทำนา ทำไร่ ค้าขาย

ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ อื่นๆ.....

1.7 รายได้ครัวเรือนต่อปี .....บาท

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมายถูกหรือเติมข้อมูลที่เป็นความจริงจากการสัมภาษณ์

2.1 การสูบบุหรี่ สูบ ไม่สูบ

2.2 การดื่มสุรา ดื่ม ไม่ดื่ม

2.3 เคยป่วยเป็นโรคอะไร.....

2.4 ปัจจุบันท่านเจ็บป่วยหรือไม่

เป็น ไม่เป็น

ถ้าป่วยเป็นโรคอะไร.....

ระยะเวลาที่ป่วย.....

วิธีการรักษา.....

ประวัติการใช้ยา.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมายถูกหรือเติมข้อมูลที่ เป็นความจริงจากการสัมภาษณ์

- 3.1 การกำจัดขยะมูลฝอย มี ไม่มี
ถ้ามีวิธีการอย่างไร.....
- 3.2 สวนสาธารณะในชุมชน มี ไม่มี
ถ้ามีห่างจากชุมชนประมาณ.....
ลักษณะของสวนเป็นอย่างไร.....
- 3.3 การบำบัดน้ำเสียในชุมชน มี ไม่มี
ถ้ามี มีวิธีการอย่างไร.....
- 3.4 แหล่งอุตสาหกรรมในชุมชน มี ไม่มี
ถ้ามีเป็นแหล่งอุตสาหกรรมประเภทใด.....
ระยะห่างจากชุมชนประมาณ.....
- 3.5 มีแหล่งน้ำดื่มที่สะอาด มี ไม่มี
ถ้ามีมาจากที่ใด.....
- 3.6 สัตว์เลี้ยง มี ไม่มี
ถ้ามี มีกี่ชนิดอะไรบ้าง.....
วิธีการเลี้ยง.....
- 3.7 ควนพิษ มี ไม่มี
ถ้ามี มีวิธีป้องกันอย่างไร.....
- 3.8 อื่นๆ .....

ตอนที่ 4 อื่นๆ

- 4.1 ข้อเสนอแนะ.....
- 4.2 โครงการที่ต้องการให้จัด.....

ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบคำถาม

4) แบบสังเกต เป็นเครื่องมือที่ใช้ประสาทสัมผัสของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การประเมินพฤติกรรม ซึ่งผลจากการสังเกตจะมีความเที่ยงตรงเพียงใดขึ้นอยู่กับสิ่งที่สังเกต ตัวผู้สังเกต และตัวผู้ถูกสังเกต การสังเกตที่ดีควรแบ่งเป็นช่วงๆ ไม่ใช่เวลานานจนเกินไป มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตควรมีการตรวจสอบจนมั่นใจถึงความถูกต้องของข้อมูล โดยอาจ ตรวจสอบร่วมกับผู้สังเกตท่านอื่นๆ เพื่อยืนยันข้อมูลที่ตรงกันนั่นเอง

ตารางที่ 17 : แสดงตัวอย่างแบบสังเกตความสนใจและตั้งใจในการทำกิจกรรม

รายการ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
1. นักศึกษาเริ่มต้นงานที่ได้รับมอบหมายทันที		
2. นักศึกษาทำงานเสร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนดไว้		
3. นักศึกษาขอคำแนะนำจากผู้รู้เมื่อไม่เข้าใจงาน		
4. นักศึกษาทำกิจกรรมด้วยความสนุกสนานและเต็มใจ		
5. นักศึกษามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ		
6. นักศึกษาให้ความช่วยเหลือและแนะนำเพื่อนในการทำกิจกรรม		
7. นักศึกษาสนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง		
รวมคะแนน		

ทั้งนี้ผู้สังเกตควรมีเกณฑ์ในการให้คะแนน เช่น ข้อใดที่นักศึกษาปฏิบัติ ได้คะแนน 1 คะแนน ไม่ปฏิบัติ ได้คะแนน 0 คะแนน เกณฑ์การประเมินจากแบบสังเกตอาจ กำหนด ดังนี้ 7 คะแนน ดีมาก, 5-6 คะแนน ดี, 3-4 คะแนน พอใช้ และ 1-2 คะแนน ควรปรับปรุง เป็นต้น

8.9.2 ตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา เป็นสิ่งที่บอกให้รู้ได้ว่า สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในกระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานสุขศึกษานั้นเป็นอย่างไร ซึ่งตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1) ลักษณะแรก เป็นตัวชี้วัดที่เป็นพฤติกรรม ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบของพฤติกรรม สุขภาพที่เป็นพุทธิพิสัย จิตพิสัย หรือทักษะพิสัย ซึ่งตัวชี้วัดนี้จะบ่งบอกได้ว่าใครมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องอะไร อย่างไร ใครมีความคิดเห็น มีเจตคติ อย่างไร ใครมีการปฏิบัติหรือไม่ ถ้ามีการปฏิบัติเรื่องอะไร อย่างไร เช่น

ร้อยละ ของนาย ก ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเบาหวาน ได้อย่างถูกต้อง

ร้อยละ ของนาย ข ที่มีเจตคติที่ดี/ที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเบาหวาน

ร้อยละ ของนาย ค ที่มีการปฏิบัติเมื่อป่วยเป็นโรคเบาหวาน ได้อย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ

2) ลักษณะที่สอง เป็นตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงสภาพการณ์ สถานการณ์ ที่เป็นบริบทของพฤติกรรมสุขภาพ เช่น สภาพปัญหาสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผลของการประเมินมักจะระบุ เช่น สถานการณ์ของโรคเบาหวานในหมู่บ้านหนองบัวของประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุมีมากกว่าร้อยละ 70 เป็นต้น

3) ลักษณะที่สาม เป็นตัวชี้วัดการดำเนินงาน สุขศึกษาว่าเป็นอย่างไรรวมทั้ง ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมผสมกันก็ได้ เช่น การดำเนินงานด้านการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก เป็นอย่างไร แคไหน มีการจัดกิจกรรมให้สุขศึกษาเรื่องโรคไข้เลือดออกหรือไม่ และทำอย่างไร เป็นต้น

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดและตัวชี้วัดในการประเมินผล โครงการทางสุขศึกษา จะพบที่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 18 : ความแตกต่างระหว่างเครื่องชี้วัดกับตัวชี้วัดในการประเมินผล โครงการทางสุขศึกษา

เครื่องชี้วัด	ตัวชี้วัด
เครื่องชี้วัด (Parameter) เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นในลักษณะกว้างๆ ซึ่งยังไม่สามารถนำมาวัดได้ แต่ต้องนำไปสร้างหรือนำไปตรวจสอบตัวชี้วัดเสียก่อนจึงจะชี้วัดได้ ได้แก่	ตัวชี้วัดหรือดัชนีชี้วัด (Indicator) เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อชี้วัดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรม และลักษณะที่เป็นเชิงคุณภาพ ได้แก่
1. ระดับความรู้ความเข้าใจ	1. ค่าเฉลี่ยความรู้ ความเข้าใจ
2. เจตคติ	2. ระดับเจตคติ ทิศทางของเจตคติ

ตารางที่ 18 : ความแตกต่างระหว่างเครื่องชี้วัดกับตัวชี้วัดในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา (ต่อ)

เครื่องชี้วัด	ตัวชี้วัด
3. การปฏิบัติ 4. ความครอบคลุมของบริการ การเข้าถึงบริการ การยอมรับบริการ 5. อุบัติการณ์ของโรค ความชุกของโรค 6. ความรุนแรงของโรค ฯลฯ	3. ระดับของการปฏิบัติร้อยละของการปฏิบัติ 4. ร้อยละของความครอบคลุมพื้นที่/ประชากรร้อยละของประชากรที่เข้าถึงบริการ ร้อยละของประชากรที่ยอมรับบริการ 5. จำนวนผู้ป่วย ร้อยละของผู้ป่วย อัตราการป่วย คิดเป็นร้อยละ คิดเป็นต่อพัน คิดเป็นต่อหมื่น ฯลฯ และอัตราความชุกของโรคคิดเป็นร้อยละ คิดเป็นต่อพัน คิดเป็นต่อหมื่น ฯลฯ 6. ระดับความรุนแรงของโรค ร้อยละและสัดส่วนของผู้ป่วยที่มีความรุนแรงระดับต่างๆ ฯลฯ

ที่มา : พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์ (2542) ดัดแปลงจาก กองสุขศึกษา (ม.ป.ป.)

จะเห็นได้ว่าในการกำหนดตัวชี้วัดต้องกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ ถ้าตัวชี้วัดนั้นๆ ถูกกำหนดขึ้นใหม่หรือกำหนดขึ้นเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำไปวัดได้อย่างถูกต้อง คือ ข้อมูลที่วัดได้เป็นไปตามต้องการ และเพื่อให้ข้อมูลที่วัดได้มีความคงเส้นคงวา เชื่อถือได้ ไม่ว่าใครจะเป็นผู้วัดก็ตาม เมื่อนำไปเทียบกับเกณฑ์จะทำให้สามารถตัดสินใจหรือประเมินค่าได้ถูกต้อง

8.10 กระบวนการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

กระบวนการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์, 2542)

8.10.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล เป็นการกำหนดสาระสำคัญของ การประเมินผลว่า ต้องการประเมินอะไรบ้างตามรูปแบบ CIPP ได้แก่ ประเมินบริบท ประเมินปัจจัยนำเข้า ประเมินกระบวนการ และประเมินผลสัมฤทธิ์ เป็นต้น เมื่อได้มีการกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินแล้ว ให้พิจารณาว่าต้องการทราบอะไรบ้าง และอย่างไร สิ่งที่ต้องการทราบทั้งหมดนั้น มี

อะไรบ้างที่วัดได้ และวัดไม่ได้ แล้วนำเอาสิ่งที่ต้องการทราบที่สามารถวัดได้นั้นมากำหนด วัตถุประสงค์ และจัดเรียงวัตถุประสงค์เป็นข้อๆ ตามลำดับความสำคัญหรือตามโครงสร้างของสิ่งที่ ต้องการประเมิน

8.10.2 การกำหนดขอบเขตของการประเมิน โดยการนำวัตถุประสงค์ของการประเมินผล มาใช้ในการกำหนดขอบเขตของการประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ เช่น พื้นที่ที่ต้องการ ประเมินผล ประชากรหรือสิ่งที่ต้องการประเมินผล ข้อมูลที่ต้องการใช้สำหรับการประเมินผล และ ช่วงเวลาที่ต้องการประเมินผล ดังนี้

8.10.2.1 พื้นที่ที่ต้องการประเมินผล เป็นพื้นที่เป้าหมายของการดำเนินงานสุศึกษา หรือพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสุศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอจังหวัด เขต/ ภาค ประเทศ และพื้นที่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

8.10.2.2 ประชากรหรือสิ่งที่ต้องการประเมินกำหนดตามประชากรที่เป็นเป้าหมาย ของการดำเนินงานสุศึกษาหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสุศึกษา ซึ่งอาจเป็นประชากรรวม หรือประชากรบางส่วน แล้วแต่วัตถุประสงค์ของการประเมิน

8.10.2.3 ข้อมูลที่ต้องการประเมินกำหนดจากสิ่งที่ต้องการทราบหรือวัตถุประสงค์

8.10.2.4 ช่วงเวลาที่ทำการประเมินกำหนดจากสิ่งที่ต้องการทราบ และเงื่อนไขทาง เวลาที่ทำการประเมิน

8.10.3 การกำหนดเครื่องชี้วัดและตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผล โดยจะพิจารณาจาก วัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินผลเป็นหลัก ซึ่งวัตถุประสงค์ที่กำหนดจะทำให้ทราบได้ ว่า มีข้อมูลอะไรบ้างที่จะต้องศึกษาเพื่อใช้ในการประเมิน หลังจากนั้นให้กำหนดเครื่องชี้วัดโดย พิจารณาว่าข้อมูลที่ต้องการจะทราบได้จากอะไรหรือทราบได้อย่างไร แล้วให้กำหนดตัวชี้วัดหรือ สิ่งที่ใช้วัดข้อมูลจากเครื่องชี้วัดที่กำหนดขึ้น ซึ่งตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นสามารถจะนำไปใช้วัดหรือ ประเมินแล้วได้ข้อมูลที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น ทั้งนี้ต้องมีวิธีวัดและการวิเคราะห์ ผลอย่างชัดเจนโดยจะต้องระบุว่า ใครเป็นผู้วัด วิธีการวัดอย่างไร การวิเคราะห์ผลอย่างไร และการ แปลผลอย่างไร นั่นเอง

8.10.4 การกำหนดประชากรและตัวอย่างสำหรับการประเมินผล

8.10.4.1 ประชากร ประชากรสำหรับการประเมินผล ได้แก่ บุคคล สิ่งของหรือสิ่งที่เป็น รูปธรรมอื่นๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ประชากรทั่วไปที่อยู่ในพื้นที่ที่ประเมินผล ประชากรกลุ่ม เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย ประชากรกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงานสุศึกษา ประชาชนกลุ่มเฉพาะ บุคคลหรือองค์กรที่เป็นปัจจัยตัวแปรหรือบริบทของพฤติกรรม และบุคคลหรือองค์กรที่เป็นปัจจัย

ตัวแปรหรือบริบทของการดำเนินงานสุขศึกษา เป็นต้น การกำหนดประชากรสามารถกำหนดได้ตามขอบเขตของการประเมินผล ตามวัตถุประสงค์ของการประเมินผล และข้อมูลที่ต้องการสำหรับการประเมินผล

8.10.4.2 ตัวอย่าง ตัวอย่างในการประเมินผลกำหนดได้จากประชากรที่ใช้สำหรับการประเมินผล ซึ่งเป็นตัวแทนของประชากรมี 3 ลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ ลักษณะที่หนึ่ง คุณสมบัติทั่วไปเหมือนประชากร ลักษณะที่สอง สิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในประชากรส่วนอื่นๆ ได้ และลักษณะที่สาม สิ่งที่ตัวอย่างกระทำแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ประชากรกระทำ นั่นเอง ซึ่งตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินผลมีความสามารถที่จะเป็นตัวแทนของประชากรได้ดีหรือไม่ เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของตัวอย่าง วิธีการเลือกตัวอย่าง และคุณสมบัติเฉพาะของตัวอย่าง

8.10.5 การกำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างสำหรับการประเมินผล คุณภาพของการประเมินผลขึ้นอยู่กับวิธีการออกแบบการประเมินผล วิธีการคัดเลือกตัวอย่างเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบการประเมินผล ซึ่งวิธีการเลือกตัวอย่างสำหรับการประเมินผลสามารถกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน ดังนี้

8.10.5.1 การเลือกตัวอย่างแบบโดยบังเอิญ มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

- 1) กำหนดกลุ่มประชากร
- 2) กำหนดจำนวนตัวอย่าง
- 3) กำหนดสถานที่และหรือเวลา (ถ้าจำเป็น)
- 4) เลือกตัวอย่างจากประชากรที่ได้พบโดยบังเอิญเป็นรายๆ ไป จนกว่าจะได้จำนวนตัวอย่างครบถ้วน

5) เมื่อได้ตัวอย่างแล้วให้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการที่กำหนดไว้

8.10.5.2 การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

- 1) กำหนดกลุ่มประชากร
- 2) กำหนดจำนวนตัวอย่าง
- 3) กำหนดลักษณะหรือคุณลักษณะของตัวอย่าง
- 4) เจาะจงเลือกตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ

8.10.5.3 การเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

- 1) จำแนกประชากรหรือพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามสภาพที่สามารถจำแนกได้
- 2) เลือกตัวอย่างบางกลุ่มประชากรหรือบางพื้นที่
- 3) นำประชากรหรือพื้นที่ๆ เลือกได้ มาจำแนกเป็นกลุ่มย่อยๆ หรือพื้นที่ย่อยๆ ต่อกันไปอีก ตามสภาพที่สามารถจำแนกได้

4) เลือกตัวอย่างจากกลุ่มย่อยหรือเลือกพื้นที่ย่อยๆ

5) ดำเนินการต่อไปเรื่อยๆ จนกระทั่งได้ตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ

8.10.5.4 การเลือกตัวอย่างแบบคลัสเตอร์ มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1) กำหนดคลัสเตอร์เป็นกรอบตัวอย่าง ซึ่งอาจเป็นหมู่บ้าน กลุ่มบ้าน โรงเรียน ห้องเรียน กลุ่มบุคคล ฯลฯ แล้วแต่กรณี

2) ทำการเลือกคลัสเตอร์ โดยวิธีการเลือกอย่างเป็นระบบ การสุ่มอย่างง่าย เพื่อให้ได้จำนวนคลัสเตอร์ที่ต้องการ

3) ใช้ประชากรทั้งหมดในคลัสเตอร์ที่เลือกได้เป็นตัวอย่าง

4) ในบางกรณี อาจสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการต่างๆ จากประชากรแต่ละคลัสเตอร์ อีกรู้ก็ได้

5) จำนวนตัวอย่างในแต่ละคลัสเตอร์ คิดจากจำนวนตัวอย่างทั้งหมดที่ต้องการ หาดด้วยจำนวนคลัสเตอร์ที่กำหนด

8.10.5.5 การเลือกตัวอย่างแบบเป็นระบบ มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1) กำหนดระบบที่ใช้เลือก

2) กำหนดกรอบตัวอย่างหรือรายการตัวอย่าง

3) ทำการสุ่มตัวอย่างหรือรายการตัวอย่างได้

4) นำระบบมาใช้ จะได้ตัวอย่างรายต่อๆ ไปตามระบบครบจำนวน

8.10.5.6 การเลือกตัวอย่างแบบสุ่มตัวอย่าง มีแนวทางปฏิบัติหลายวิธีด้วยกัน เช่น การจับฉลาก การใช้ตารางเลขสุ่ม และการเลือกโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

8.10.6 การสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินผล เครื่องมือสำหรับใช้รวบรวมข้อมูลในการประเมินผลมีหลายลักษณะด้วยกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการประเมินผล เช่น แบบวัดพฤติกรรม ในรูปของแบบทดสอบความรู้ ซึ่งมีอยู่หลายแบบ อาจอยู่ในรูปแบบการเลือกตอบ ถูก – ผิด เขียนตอบ จับคู่ เติมคำ เป็นต้น แบบวัดพฤติกรรมในรูปแบบของแบบวัดเจตคติ แบบวัดพฤติกรรมในรูปแบบของแบบวัดการปฏิบัติ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึก และแบบระเบียบ/รายงานต่างๆ เป็นต้น

ในกรณีที่มีเครื่องมืออยู่แล้วและสามารถนำข้อมูลใช้ในการประเมินผลได้ ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างหรือจัดทำเครื่องมือขึ้นมาใหม่แต่ควรมีการทดสอบคุณภาพ ถ้ากลุ่มตัวอย่างเปลี่ยนไป เวลาเปลี่ยนไปจากเดิม 3 ถึง 5 ปี และผู้ใช้เครื่องมือแตกต่างกันมากในด้านความรู้และประสบการณ์ (ในกรณีที่เป็นแบบสัมภาษณ์)

ในกรณีที่สร้างเครื่องมือขึ้นมาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือในลักษณะต่างๆ เช่น ความเที่ยงตรง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบดูโครงสร้างและเนื้อหา ทดสอบค่าหาความเชื่อมั่น (ถ้าเป็นแบบสอบถาม) ทดสอบหาค่าอำนาจจำแนก (ในกรณีที่เป็นการทดสอบความรู้) ทดสอบหาความยากง่าย (ถ้าเป็นแบบสอบถาม) ความมีประสิทธิภาพ ความยุติธรรม และความจำเพาะเจาะจง เป็นต้น

8.10.7 การเก็บข้อมูลสำหรับการประเมินผล มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

8.10.7.1 ให้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการที่กำหนด ถ้าได้กำหนดไว้ให้เก็บข้อมูลคนเดียว ก็ดำเนินการเก็บข้อมูลได้เลย แต่ถ้ากำหนดให้มีผู้เก็บข้อมูลมากกว่า 1 คน จะต้องมีการทำความเข้าใจให้ตรงกัน ทุกประเด็นข้อมูลในเครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล ทั้งนี้อาจจะมีการประชุมหรืออบรม แล้วแต่กรณี

8.10.7.2 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ครบถ้วน ถูกต้องทุกข้อมูล ถูกต้องทุกราย

8.10.7.3 ทำการตรวจสอบความถูกต้องในทันทีที่ได้รับข้อมูล

8.10.8 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยทั่วไปแล้ว การประเมินผลมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการทำให้ทราบได้ว่า สิ่งที่เราคาดหวังไว้จากการดำเนินงานสุขศึกษาได้บรรลุผลหรือบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ เพียงใด ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจึงมุ่งเน้นไปที่รายละเอียดดังนี้

8.10.8.1 คำถามที่ใช้ในการประเมิน เช่น การดำเนินงานสุขศึกษามีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพหรือไม่เพียงใด การดำเนินงานสุขศึกษามีผลกระทบต่อ การลดปัญหาสาธารณสุขหรือไม่เพียงใด การดำเนินงานสุขศึกษาเป็นไปตามกระบวนการที่กำหนดได้หรือไม่ ปัจจัยนำเข้าต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานพอเพียงหรือไม่เพียงใด และบริบทของพฤติกรรมและบริบทของการเรียนรู้ในกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างไร เป็นต้น

8.10.8.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลงานทางสุขศึกษาส่วนใหญ่ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละหรือค่าสัดส่วนต่อประชากร และการทดสอบค่า t หรือ f สำหรับการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษามีได้มุ่งการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องทดสอบความสัมพันธ์ต่างๆ เพราะเป็นการประเมินตามความจริงของการดำเนินงาน

8.10.9 การนำผลการประเมินไปใช้ในการดำเนินงานสุขศึกษา ผลจากการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินงานสาธารณสุขและงานสุขศึกษาในลักษณะต่างๆ เช่น ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานสุขศึกษาอย่างต่อเนื่อง ใช้ในการพิจารณาปรับปรุงกลวิธีและกิจกรรมสุขศึกษาให้ดีขึ้น ใช้ในการพัฒนากระบวนการสุขศึกษาและทักษะการปฏิบัติงานสุขศึกษา ใช้ในการจัดผลิตสื่อสุขศึกษา ช่วยในการกระจายและการใช้สื่อสุขศึกษาให้มี

คุณภาพและประสิทธิภาพ ช่วยชี้ให้เห็นถึงการลดลงหรือเพิ่มขึ้นของปัญหาสุขภาพในแต่ละพื้นที่ และใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานสาธารณสุข เป็นต้น

8.10.10 ระยะเวลาในการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ การประเมินผลโครงการที่ดี จะต้องทำติดต่อกันและสม่ำเสมอ ดังนี้

8.10.10.1 ระยะเวลาเริ่มต้นของงานหรือเมื่อวางโครงการ เป็นระยะก่อนดำเนินการ เพื่อวัด พื้นฐานก่อนปฏิบัติงานไว้เปรียบเทียบและเป็นแนวทางในการวางแผนงานให้รอบคอบ เช่น ก่อนให้ สุขศึกษาหรือสอนเรื่องอะไร ควรจะได้สอบถามหรือทดสอบก่อนว่าผู้รับสุขภาพศึกษาหรือผู้เรียน มีความรู้เรื่องนั้นแล้วหรือไม่ เพื่อจะได้เป็นสิ่งเปรียบเทียบกับผลที่ได้หลังจากที่ได้ให้สุขภาพแล้ว หรือเรียนจบแล้วว่า ผู้รับสุขภาพศึกษาหรือผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้นหรือไม่ เป็นต้น

8.10.10.2 ระยะเวลาดำเนินการหรือปฏิบัติงานไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ทราบถึง อุปสรรคข้อบกพร่องหรือปัญหาต่างๆ เพื่อหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลง ตามความจำเป็นในขณะ ดำเนินการก่อนที่จะสายเกินไป

8.10.10.3 ภายหลังดำเนิน หรือเมื่อปฏิบัติตามโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้วเพื่อทราบ ว่าการปฏิบัติงานทั้งหมดได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนในอนาคต ต่อไป

จะเห็นได้ว่า กระบวนการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็น รายละเอียดให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถพิจารณาขั้นตอนการประเมินให้สอดคล้องกับงานสุขภาพที่ วางแผนไว้ กระบวนการดังกล่าวมีขั้นตอนที่ต้องการพิจารณาก่อนการปฏิบัติงานเนื่องจากงาน สุขศึกษาเป็นสิ่งที่พิจารณาจากพฤติกรรมของคน การเห็นผลในระยะสั้นๆ อาจถือว่ายังไม่ประสบ ผลสำเร็จ ซึ่งจะต้องมีการติดตามผลเป็นระยะๆ ไม่ว่าจะในช่วงระหว่างปฏิบัติงานหรือหลัง ปฏิบัติงานเมื่อ เสร็จสิ้นไปแล้ว พฤติกรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ในลักษณะที่คืออยู่หรือไม่ นั่นเอง

8.11 ตัวอย่างแนวทางในการประเมินผลโครงการทางสุขภาพในงานป้องกันโรคเบาหวาน

แนวทางในการประเมินผลโครงการทางสุขภาพในงานป้องกันโรคเบาหวานนี้ เป็นเพียง หนึ่งตัวอย่างของการดำเนินงานสุขภาพ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปใช้ ประโยชน์ต่อไปได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ธนวรรณ อัมสมบุญ, 2546)

8.11.1 ความเป็นมาของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

โรคไม่ติดต่อเรื้อรังเป็นปัญหาเพิ่มขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนา องค์การอนามัยโลก ได้สำรวจการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและผลกระทบใน 23 ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรวมถึงประเทศไทยและพบว่า ใน พ.ศ. 2548 โรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ โรคกลุ่มหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน โรคมะเร็งและโรกระบบทางเดินหายใจเรื้อรัง เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตมากกว่าร้อยละ 60 ของการเสียชีวิตทั้งหมด (ประมาณ 35 ล้านคน) โดยคิดเป็นโรคกลุ่มหัวใจและหลอดเลือดและโรคเบาหวานร้อยละ 32 โรคมะเร็งร้อยละ 13 และโรกระบบทางเดินหายใจเรื้อรังร้อยละ 7 และคาดว่าอัตราการเสียชีวิตจะเพิ่มเป็น 41 ล้านคน ใน พ.ศ. 2558 นอกจากนี้ ยังพบว่า ภาวะโรคของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ใน พ.ศ. 2548 คิดเป็นร้อยละ 50 ของโรคทั้งหมด โดยร้อยละ 12 เป็นโรคเบาหวานและกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด (ซึ่งรวมถึงโรคหัวใจและหลอดเลือดสมอง) ภาวะโรคจะเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่มโรค ดังนั้น องค์การอนามัยโลกจึงได้ตั้งเป้าหมายในการลดอัตราการเสียชีวิตจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเพิ่มขึ้นทุกปี ร้อยละ 2

โรคเบาหวานเกิดจากตับอ่อนสร้าง ฮอร์โมนอินซูลิน (Insulin) ได้น้อยหรือไม่ได้เลย ฮอร์โมนชนิดนี้มีหน้าที่คอยช่วยให้ร่างกายเผาผลาญน้ำตาลมาใช้เป็นพลังงาน เมื่ออินซูลินในร่างกายไม่พอ น้ำตาลก็ไม่ถูกนำไปใช้ จึงเกิดการคั่งของน้ำตาลในเลือดและอวัยวะต่างๆ เมื่อน้ำตาลคั่งในเลือดมากๆ จะถูกไตกรองออกมาในปัสสาวะ ทำให้ปัสสาวะหวานหรือมีมดขึ้นได้ จึงเรียกว่าเบาหวาน ผู้ป่วยมักจะมีอาการ ปัสสาวะบ่อยและมาก เนื่องจากน้ำตาลที่ออกมาทางไต จะดึงเอาน้ำจากเลือดออกมาด้วย จึงทำให้มีปัสสาวะมากกว่าปกติ เมื่อถ่ายปัสสาวะมาก ทำให้รู้สึกกระหายน้ำ ต้องคอยดื่มน้ำบ่อยๆ ซึ่งสถิติของโรคเบาหวานในปี 2550 พบผู้ป่วยเบาหวานแล้วถึง 246 ล้านคน โดยผู้ป่วยเบาหวานทั่วโลก 4 ใน 5 เป็นชาวเอเชีย เบาหวาน เป็นโรคที่เป็นกันมากขึ้นทุกปีจนมีการกำหนดให้วันที่ 14 พฤศจิกายน ของทุกปีเป็นวันเบาหวานโลก เพื่อให้มีการณรงค์ป้องกันให้เป็นที่แพร่หลายขึ้น ส่วนในประเทศไทยพบว่าโรคเบาหวานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 33.3 ต่อประชากร 100,000 คน ใน พ.ศ. 2528 เพิ่มขึ้นเป็น 91.0 ใน พ.ศ. 2537 และเป็น 736.48 ต่อประชากร 100,000 คน ใน พ.ศ. 2552

สำหรับการป้องกันโรคเบาหวานในประเทศไทยได้ดำเนินงานตามนโยบายและกลวิธีที่กำหนดไว้สำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินงานสาธารณสุข โดยการให้ดำเนินการป้องกัน

โรคในลักษณะครอบคลุมโรคอย่างกว้างขวางแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นสหวิทยาการ และความร่วมมือจากผู้ป่วยและบุคลากรทางการแพทย์ ทั้งจากภาครัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการป้องกันโรคเบาหวานของแต่ละท้องถิ่น กลวิธีที่ใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตและพฤติกรรมสุขภาพ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงร่วมและเพื่อลดการเป็นโรคและความรุนแรงของโรค รวมทั้งการคัดกรองโรคและการรักษาทันทั่วถึงเพื่อลดความรุนแรงจากการป่วยและการเสียชีวิตจากโรค ในการดำเนินงานสุขศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพทั้งในลักษณะของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพในชีวิตให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งสุขภาพและในลักษณะของการปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพในระยะยาวเป็นกิจกรรมหลักตามกลวิธีการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชากรกลุ่มเสี่ยง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

ประการแรก ได้แก่ การมีพฤติกรรมสุขภาพที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมสุขภาพที่ต้องการในแต่ละชุมชน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

ประการที่สอง ได้แก่ การดำเนินงานหรือการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการกระจายของทรัพยากรบุคคลและการกระจายของทรัพยากรอื่นๆ โดยตรงตามที่กำหนดไว้

ประการที่สาม ได้แก่ การได้ทราบสถานการณ์ของพฤติกรรมสุขภาพที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมสุขภาพหรือการป้องกันโรค

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานสุขศึกษาจะเกิดผลสัมฤทธิ์ในการปลูกฝังหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพหรือไม่ เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการดำเนินงานสุขศึกษาที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งบริบทของการดำเนินงานที่จะเอื้อต่อการดำเนินงาน และการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการดำเนินงานสุขศึกษาให้ได้ผลในแต่ละพื้นที่จำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานตามรูปแบบของการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง และยั่งยืน จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพได้ในที่สุด

8.11.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

วัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการสุขศึกษาในงานป้องกันโรคเบาหวาน ดังนี้

1) เพื่อทราบบริบทของการดำเนินงานสุขศึกษาในแต่ละพื้นที่ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

- 2) เพื่อทราบปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานสุศึกษาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา
- 3) เพื่อทราบกระบวนการดำเนินงานสุศึกษาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา
- 4) เพื่อทราบพัฒนาการของพฤติกรรมสุขภาพในการป้องกันโรคเบาหวานในพื้นที่ที่

กำหนด

8.11.3 ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุศึกษา

ตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวาน
จำแนกได้เป็น 7 ตัวชี้วัด ดังนี้

- 1) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ ได้แก่ การตรวจสุขภาพประจำปี การดูแลเมื่อตนเองเจ็บป่วย และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ
- 2) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ได้แก่ ลักษณะการบริโภคอาหารหลัก ลักษณะการบริโภคอาหารว่างและเครื่องดื่ม ลักษณะการบริโภคแบบกินจุกกินจิก ลักษณะการบริโภคอาหารประเภทหวาน มัน เค็ม เปรี้ยว หมัก ดอง ต้ม ปิ้งย่าง นึ่ง ทอด ผัด แกง ลวก ฯลฯ ลักษณะการบริโภคอาหารทะเล และลักษณะการบริโภคผักและผลไม้
- 3) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการทำงาน ได้แก่ การทำงานกลางวันหรือกลางคืน จำนวนชั่วโมงที่ทำงาน และลักษณะการทำงาน เช่น การนั่งโต๊ะเป็นส่วนใหญ่ งานที่ต้องใช้แรงงานหนัก แบบเคลื่อนที่ เป็นต้น
- 4) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการออกกำลังกาย ได้แก่ ลักษณะการออกกำลังกาย และความถี่ในการออกกำลังกาย เป็นต้น
- 5) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการสูบบุหรี่ ได้แก่ อายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ ปริมาณการสูบบุหรี่ในแต่ละวัน และความคิดในการเลิกสูบบุหรี่
- 6) ตัวชี้วัดพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ได้แก่ ลักษณะของเครื่องดื่ม ความถี่ในการดื่ม และปริมาณที่ดื่ม
- 7) ตัวชี้วัดพฤติกรรมที่เป็นภาวะเครียด ได้แก่ ความเครียดจากความเป็นอยู่ในครอบครัว ความเครียดจากการทำงานหรือการประกอบอาชีพ และความเครียดจากเศรษฐกิจในครอบครัว

8.11.4 เกณฑ์การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

จากตัวชี้วัดทั้ง 7 ตัวชี้วัดนี้ เมื่อนำไปใช้ในการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา จะต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นมาสำหรับประเมินผล ตัวอย่างเช่น

- 1) เกณฑ์ด้านการบริโภคอาหาร สามารถกำหนดไว้ เช่น ร้อยละ 80 ของผู้ป่วยโรคเบาหวานมีความรู้และปฏิบัติตนได้ถูกต้องเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่มีคาร์โบไฮเดรต ไขมัน ผักและผลไม้
- 2) เกณฑ์ด้านการออกกำลังกาย สามารถกำหนดไว้ เช่น ร้อยละ 80 ของผู้ป่วยโรคเบาหวานมีการออกกำลังกายที่ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ
- 3) เกณฑ์ด้านการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สามารถกำหนดไว้ เช่น ร้อยละ 80 ของผู้ป่วยโรคเบาหวานไม่ดื่มสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

8.11.5 วิธีการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวาน สามารถดำเนินการได้ในลักษณะดังนี้

- 1) ดำเนินการในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ระดับหมู่บ้าน ตำบล เทศบาล อำเภอ จังหวัด ภาค หรือประเทศ
- 2) ดำเนินการเมื่อไหร่ก็ได้ แล้วแต่ความต้องการ
- 3) ดำเนินการได้ทั้งในแง่ของการประเมินผลโดยตรง การประเมินสภาพของพฤติกรรมสุขภาพเพื่อการจัดทำแผนสุขศึกษาและการประเมินเพื่อการเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพแล้วแต่กรณี

8.11.6 แผนการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา

แผนการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวาน มีสาระที่สำคัญและรายละเอียดดังนี้

8.11.6.1 พื้นที่ประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา ได้แก่ พื้นที่ที่มีการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวาน ซึ่งอาจจะเป็นหมู่บ้าน ตำบล เทศบาล อำเภอ หรือจังหวัดใดก็ได้

8.11.6.2 ตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา สามารถกำหนดกลุ่มตัวอย่างได้โดยพิจารณาตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกัน

โรคเบาหวานนั้น ควรดำเนินการวางแผนให้ครอบคลุมทั้งผู้ป่วยโรคเบาหวาน ผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง และประชาชนทั่วไป

8.11.6.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของการดำเนินงานสุขภาพ แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานสุขภาพ แบบสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานสุขภาพ และแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาพฤติกรรมสุขภาพในการป้องกันโรคเบาหวาน

8.11.6.4 การรวบรวมข้อมูลสำหรับการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ ทำการรวบรวมข้อมูลโดยให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถหรือผู้ที่ได้มีการจัดเตรียมไว้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งจะใช้เครื่องมือที่ได้จัดทำขึ้นในการประเมินผลการดำเนินงานทางสุขภาพตามหัวข้อ 8.11.6.3 ทั้งนี้อาจจะมีการกำหนดระยะเวลา เช่น 1 เดือน 2 เดือน 3 เดือน 6 เดือน เป็นต้น แล้วแต่ความเหมาะสม

8.11.6.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ให้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเอาข้อมูลดิบทั้งหมดที่รวบรวมได้มาประมวลผล ซึ่งควรคัดเลือกแบบต่างๆ ที่ผู้ตอบให้ข้อมูลสมบูรณ์ทั้งฉบับมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติที่เหมาะสม เช่น ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละหรือค่าสัดส่วนต่อประชากร เป็นต้น ทั้งนี้ข้อมูลที่ต้องการควรตอบคำถามการดำเนินงานสุขภาพในการป้องกันโรคเบาหวานทั้ง 4 ด้าน คือ บริบทของการดำเนินงานสุขภาพ ปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานสุขภาพ กระบวนการดำเนินงานสุขภาพ และผลลัพธ์ของการดำเนินงานสุขภาพ

8.11.6.6 การแปลผลการประเมินผลโครงการทางสุขภาพ มีแนวทางดังนี้

1) บริบทของการดำเนินงานสุขภาพ มีการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพในเรื่องต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

1.1) พฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มเป้าหมาย

1.2) การเรียนรู้ของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

1.3) วิธีการดำเนินงานสุขภาพ

2) ปัจจัยนำเข้าของการดำเนินงานสุขภาพ ที่ได้วิเคราะห์แล้วนั้น

2.1) มีความเพียงพอหรือไม่ อย่างไร

2.2) มีผลต่อการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานในแง่ไหนและอย่างไร

3) กระบวนการดำเนินงานสุขศึกษา ที่ได้วิเคราะห์แล้วนั้น

3.1) มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานอย่างไร

3.2) มีผลต่อผลลัพธ์หรือสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานอย่างไร

4) ผลลัพธ์ของการดำเนินงานสุขศึกษา ที่ได้วิเคราะห์แล้วนั้น มีผลลัพธ์หรือสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานแค่ไหน

8.11.6.7 การใช้ประโยชน์จากการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษา ผลของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวาน ดังนี้

1) จัดกิจกรรมสุขศึกษาสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

2) จัดสรรปัจจัยนำเข้าที่เพียงพอต่อการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานจนบรรลุวัตถุประสงค์

3) ได้แนวทางในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาคุณภาพของการบวนการดำเนินงานสุขศึกษาในการป้องกันโรคเบาหวานให้เป็นไปตามหลักวิชาการ เกณฑ์และมาตรฐานของงานสุขศึกษา

แนวทางการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษานี้ เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติงานหรือคณะกรรมการดำเนินงานประเมินผลงานทางสุขศึกษาสามารถที่จะนำไปใช้ ซึ่งอาจจะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงวิธีการประเมินผลในขั้นตอนต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้เข้ากับบริบทของการดำเนินงานสุขศึกษา เพราะแต่ละงาน แต่ละพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมาย อาจจะไม่เหมือนกัน

8.12 สรุป

“การวัดผล” และ “ประเมินผล” ทางสุขศึกษา มักใช้ควบคู่กันบางครั้งก็ใช้แทนกัน อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึง การวัดผลทางสุขศึกษา สามารถกล่าวสั้นๆ ได้ว่า เป็นการวัดผลการดำเนินงาน โดยใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้ผลการประเมินในเชิงปริมาณหรือเชิงตัวเลข ส่วนการประเมินผลทางสุขศึกษา เป็นการประเมินค่าจากการตัดสินความดีหรือความไม่ดีที่แสดงออกมา ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

การวัดและประเมินผลโครงการทางสุขศึกษามีความสำคัญเพราะจะทำให้ทราบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ พร้อมทั้งสามารถนำผลการตัดสินใจมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดกิจกรรมหรือโครงการสุขศึกษาในครั้งต่อไปได้

หลักการวัดผลโครงการทางสุขศึกษา มี 5 ประการ คือ วัดให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ใช้เครื่องมือดีมีคุณภาพ มีความยุติธรรม แปลผลได้ถูกต้อง และใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า

การประเมินผลโครงการทางสุขศึกษามีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายประการ ซึ่งได้นำมาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กองสุขศึกษา, Stufflebeam, Green & Kreuter และ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งพบแนวคิดว่าปัญหาสุขภาพมีสาเหตุมาจากหลายๆ ปัจจัย จึงจะต้องได้รับการประเมินผลโครงการสุขศึกษาอย่างถูกต้อง จึงจะสามารถกำหนดกลวิธีและวิธีการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

จุดมุ่งหมายของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษานั้น เป็นการค้นหาความสำเร็จและความล้มเหลวในแต่ละขั้นตอนของการทำงาน เพื่อที่จะหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขหรือเป็นรากฐานในการวางแผนงานอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการทางสุขศึกษา มี 2 ประการ คือ วัดดูประสงคทั่วไป คือ เพื่อทราบสถานการณ์และผลการดำเนินงานสุขศึกษา และวัดดูประสงคเฉพาะ คือ เพื่อให้ทราบรายละเอียดต่างๆ ที่กำลังดำเนินการตามกระบวนการว่าเหมาะสมหรือไม่ หรือมีประสิทธิภาพหรือไม่

ประเภทของการประเมินผลโครงการทางสุขศึกษาแบ่งเป็น 5 ประเภท คือ การประเมินกิจกรรมหรือการลงทุนต่างๆ ที่กระทำลงไป การประเมินผลงานที่ได้ทำไปแล้วนั้นได้รับ

ประสิทธิผล การประเมินผลสำเร็จที่ได้รับนั้นเพียงพอต่อความต้องการ การประเมินประสิทธิภาพในการทำงาน และการประเมินผลกระบวนการ

รูปแบบการประเมินผลโครงการทางสุศึกษา มี 6 รูปแบบ ได้แก่ การประเมินบริบท การประเมินตัวแผนงานโครงการ การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการสุศึกษา การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานสุศึกษา

การประเมินผลโครงการทางสุศึกษาจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดนิยามเชิงปฏิบัติการ ถ้าตัวชี้วัดนั้นๆ ถูกกำหนดขึ้นใหม่หรือกำหนดขึ้นเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถนำไปวัดได้อย่างถูกต้อง คือ ข้อมูลที่วัดได้เป็นไปตามต้องการ และเพื่อให้ข้อมูลที่วัดได้มีความคงเส้นคงวา เชื่อถือได้ ไม่ว่าใครจะเป็นผู้วัดก็ตาม เมื่อนำไปเทียบกับเกณฑ์จะทำให้สามารถตัดสินใจหรือประเมินค่าได้ถูกต้อง

กระบวนการประเมินผลโครงการทางสุศึกษา มี 10 ขั้นตอน ดังนี้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผล การกำหนดขอบเขตของการประเมิน การกำหนดเครื่องชี้วัดและตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผล การกำหนดประชากรและตัวอย่างสำหรับการประเมินผล การกำหนดวิธีการเลือกตัวอย่างสำหรับการประเมินผล การสร้างเครื่องมือสำหรับการประเมินผล การเก็บข้อมูลสำหรับการประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำผลการประเมินไปใช้ในการดำเนินงานสุศึกษา และระยะเวลาในการประเมินผลโครงการทางสุศึกษา

ในการทำกิจกรรมทุกสิ่งทุกประการจะต้องมีการประเมินผลของกิจกรรมนั้นๆ เพราะจะทำให้ทราบว่า การดำเนินกิจกรรมนั้นมีตรงส่วนใดที่ยังบกพร่องบ้าง มีส่วนใดที่ต้องปรับปรุงและแก้ไข สำหรับรูปแบบในการประเมินผลโครงการทางสุศึกษานั้น อาจกล่าวได้ว่ามีหลายรูปแบบที่นำมาใช้ในการประเมินผลโครงการทางสุศึกษา ซึ่งแล้วแต่นักสุศึกษาว่าจะจัดดำเนินการงานสุศึกษาอย่างไร ทั้งนี้อาจเป็นการประเมินผลโครงการสุศึกษาที่จัดดำเนินการในแต่ละด้านหรืออาจเป็นการประเมินโครงการสุศึกษาตลอดโครงการก็ได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าการประเมินผลโครงการทางสุศึกษาจะใช้รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับงานที่จัดดำเนินการและขึ้นอยู่กับผู้ประเมินนั่นเองว่าจะใช้วิธีการใดมาประเมินผลงานทางสุศึกษา